

Klinten på Lilla Rågö

Foto Per Söderbäck

TE ALL ÄISTLÅNDSSVENSKE

28 auguste 1983

Mä häilsningar främ sko å sjo,
främ aiar å främ strendor,
främ somarsol å vintorsnjo,
främ fiskjarer å bendor,
som levd tär haim sju hundra år
å sankast ute mulde
– mä häilsningar främ hest å vår
å allt som levd å blomskast
står minne da e hâtes hus
å skinar som ett fagort ljus.

Hank ä han tien tå ve ränd
bar fota langsmä strände,
tå vattne glansa, sole bränd
å allt var grent e lände,
tå ängblomar, oxläggjar
sto langstamä all rainar,
sirénebuskar ver all väggjar
tär blomskast ramä häggjar,
å varmt var sånd å stainar!
Å tå sja heste ätterst kam
å sjoen braot mot gröna
å märkne skinda timble fram,
satt folke tär e skimminge
och litst ätt stormens limninge.

Hank ä tå vintra tå ve kerd
mä korilar te kärke,
tå haie blai ur skoen ferd
å aikja hlepa värke,
tå bâna skrullo hâtes da
e dappar å e dikar,
å isn skint e sund å vikar,
än e var rifiet svårt te skoa!

Å prill kam in, å mats gick ut,
å snjoen smalt främ strendre,
å såss var vintorn ätterst slut,
i fiskjare å bendre
hlo drev e båta, ård sitt länd,
lad kroka ut, gjord såninge
å fälgd hån trofast åninge
som gällt ätt gamolt täras stränd.

Såss raisa man sin ängevall,
kerd dingja ut å såd å harva,
å ingen fick sja latas grill
– all kraftar somarn tarva:
mä häigära, mä skerd å triske,
tå raiken staiv ur ri ätt ri,
mä segol, fländortärk å fiske
å allt som gjorst e hâtes bi,

tätt märkne åtor kraop ur moen
å folk å boskar kam ur skoen.

Hank ä nu rät han fagor tien
tå sja september kam te bien
å allt blai stillt å tikna lo
som bomull ive stränd å sjo!
Tå venda åtor arbetsåre
å rolla långsamlet mot våre.

Vårt minne främ han fagor tien,
tå allt var stort å ljust å gämålt,
tå allman var som ett e bien,
tå skimmingsjutta gick e stue,
tå pojken sja gick kaff te brue,
tå åre gick mä svett å meda
å he var knafft mä kler å feda,
tå sole skint å vattne glansa
å onglæe gick ut å dansa
– vårt minne främ vånn ongdost
he häilsar da främ hâtes bi
som ve måst lai e kri å skjutas.
He minne står e hâtes hus,
he minne kan änt såndor brutas,
he minne är ett skinanst ljus!

E.L.

Förbindelselänk för
Estlands svenskar
Utgiven av kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS
VÄNNER

Redaktör: *Edvin Lagman*

Redaktionssekreterare:

Hugo Mickelin

Ansvarig utgivare: *Thomas Lorentz*

I redaktionen: *Tomas Dreijer*

Göran Treiberg

Red. och exp. Vikingagatan 25 1/2 tr ned
113 42 Stockholm

Tel. 32 48 78

Kustbons & SOV:s postgiro
35 13 11-6

1983 utkommer Kustbon med
fyra nummer

Prenumerationspris 50 kr

Dödsannonser 100 kronor

Övrig annonsering:

1/1 500:- 1/2 300:-

1/4 150:- 1/8 100:-

ISSN 0345-6706

Civiltryck, Köping 1983

**Öppettider under vinter-
halvåret i SOV:s och
Kustbons expedition**

måndag 8.30–13.30   tisdag 8.30–15.00
onsdag 10.00–15.00   torsdag 8.30–13.00
fredag 9.30–15.00

EDVIN LAGMAN

Kustbon 40 år i Sverige

Tidningar och tidskrifter har kommit och gått, det har varit tidningsdöd och presstödet. Men KUSTBON har ända sedan vi kom till Sverige levt sitt liv utan presstödet och utan allvarliga bekymmer för tidningsdöden. I år är vi inne på 40:e årgången.

Fyrtio år är en relativt lång tid i detta sammanhang. Drygt hälften av motsvarande antal år utkom Kustbon i Estland, som organ för svenskarna i de gamla bosättningsorterna. Sammanlagt har således vår tidskrift mer än sextio år på nacken. Den är uppe i en synnerligen aktningvärd ålder.

Kustbon har behandlat sig själv, sina öden och sina uppgifter ett flertal gånger under tidigare år. Vi skall inte nu gå in på några detaljer utan bara kasta en blick på vad vår tidskrift har gjort och vad den betytt under åren i Sverige.

Kustbon startade ju här som i första hand ett informationsblad för estlandssvenskarna i Sverige, och den redigerades i stor utsträckning med utgångspunkt i den verksamhet som kommittén för estlandssvenskarna bedrev. Det gällde sålunda främst inpassningen av de nyanlända i det svenska samhället.

När Svenska Odlingens Vänner – vår gamla kulturförening – åter väckts till liv, övertog den, naturligt nog, Kustbon, som därefter fick en allt klarare inriktning på estlandssvenskarnas kultur. Den har vartefter kommit att spänna över ett brett register, från informativa artiklar, analyser av olika slag, populärt hållna vetenskapliga bidrag och recensioner till berättelser, folkminnen, dikter och familjenytt. Man kan nog utan överdrift hävda, att Kustbon blivit en verklig förbindelselänk av stort värde för sammanhållningen av den estlandssvenska folkgruppen, ett värde som tycks öka allt eftersom tiden går.

Även Kustbon har haft och har sina svårigheter att kämpa med. De är inte i första hand av ekonomisk art. Allt arbete utförs så gott som helt på ideell grund. I huvudsak är det bara direkta kostnader som ersätts. Men tidvis har

det varit svårt att få bidrag. Vi har inte haft så många skribenter. I detta avseende har dock situationen radikalt förändrats. Åtminstone nu finns det ganska gott om vissa typer av material. Aktuella svårigheter gäller det relativt betungande redaktionella arbetet, som ju ställer speciella krav, i första hand på kunskap om de tidigare svenskbygderna, estlandssvenskarnas livsstil, språk och tänkesätt.

Med stor glädje kan vi iakttä ett nyvaknat intresse för "rötterna" hos de unga som fötts och vuxit upp här i Sverige. Ett konkret uttryck för detta är den ungdomstävling som utlysts genom Kustbon. Måtte detta intresse leva!

Det stora antalet årgångar av Kustbon har växt ut till ett helt bibliotek, som man bläddrar i och läser med spänning. Här har samlats en mängd material – en del kanske mindre väsentligt, en del av större vikt. Allt har dock sin uppgift för att ge en bild av vad som hänt vår folkgrupp här i Sverige, vad vi minns från de gamla bygderna och vad som sagts och skrivits om vår kultur.

Ännu mera material som belyser vår kultur och livsföring kan naturligtvis insamlas och bevaras. Den ungdomstävling som just nu pågår tar sikte på sådant insamlingsarbete. Som informationsorgan och förbindelselänk kan Kustbon i detta sammanhang inte undvaras. I varje fall de vinnande bidragen kommer också att publiceras i tidskriften.

Kustbons framtid är en fråga och ett problem som från och till aktualiseras. Tidpunkten för en avgörande förändring rycker givetvis allt närmare. Den är här, när de skall ta över som inte har förstahandskännedom om den bosättning och den livsform vi lämnade 1943–44. Ännu lever dock hos många minnena i klart ljus, och med tacksamhet tänker den nuvarande redaktören på alla dem som med sina bidrag belyst de gamla särpräglade bygderna och det särpräglade livet i våra byar på Estlands kuster och öar.

Innehåll

Te all ästlandssvenske av <i>E.L.</i>	1
Kustbon 40 år i Sverige av <i>Edvin Lagman</i>	2
Flykten av <i>Edvin Lagman</i>	3
Dynamik och framtidstro. Till minnet av <i>Manfred Nyman</i> – frände och vän av <i>Elmar Nyman</i>	3
Frågor till en död vän av <i>E.L.</i>	4
Ivar Poëll 70 år av <i>Elmar Nyman</i>	5
Gammalsvenskbys sista kapitel av <i>Gunnar Mullern</i>	6
Ormsö i mitt minne. Ur <i>Märta Nilsson-Hammarins</i> dagbok	8
Hembygdsdag – fyrtioårsjubileum av <i>E.L.</i>	10
40 år tillbaka i vår minnesvärd av <i>Hugo Mickelin</i>	11
Svenskbybornas minneshögtid i Roma på Gotland av <i>Hugo Mickelin</i>	12
Rättelser och en påminnelse	12
Lyckad träff av <i>Inger N.</i>	13
Efterlysning av <i>David Papp</i>	13
Baltiska organisationer i Sverige ur <i>Estn.Dagbl.</i>	13
Alfred Mühlbergs dagbok	14
Familjenytt	14
Vi lyckönskar	15

PM FÖR UNGDOMSTÄVLINGEN

Du som är mellan 13—45 år och har estlandssvensk anknytning. Intervjua dina äldre estlandssvenska släktingar.

Intervjuerna skall handla om hur det var i det gamla hemlandet och vad som hände vid uppbrottet samt ankomsten till det nya landet.

Hur bodde man?

Vad levde man av?

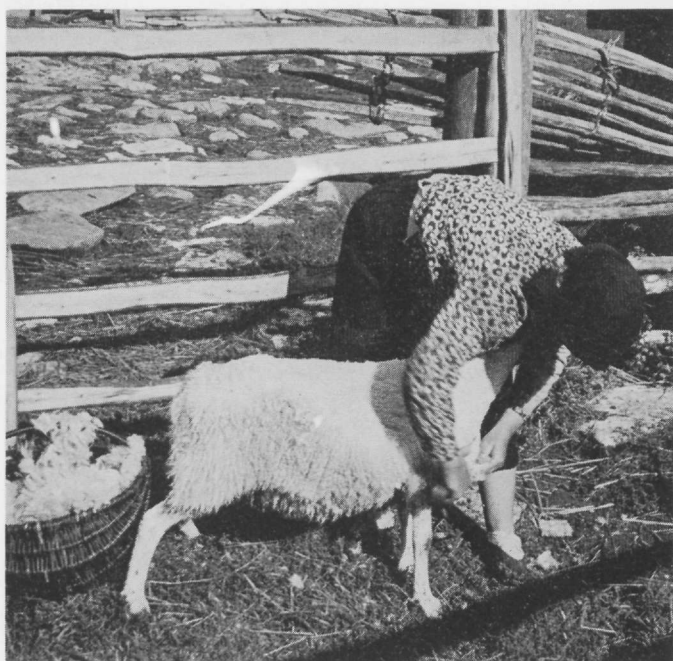
Vilka redskap använde man?

Hur umgicks och roade man sig?

Vad saknade man och vilka glädjeämnen fanns i tillvaron?

Vilka lekar ägnade sig vuxna och barn åt?

Hur upplevde man språket?

Spela in intervjuerna på kassettband eller teckna ned dem skriftligt.

Du kan delta med obegränsat antal tävlingsbidrag.

Varje tävlingsbidrag måste maximeras till 60 minuter för kassettband och i skrift 10–15 A4-sidor.

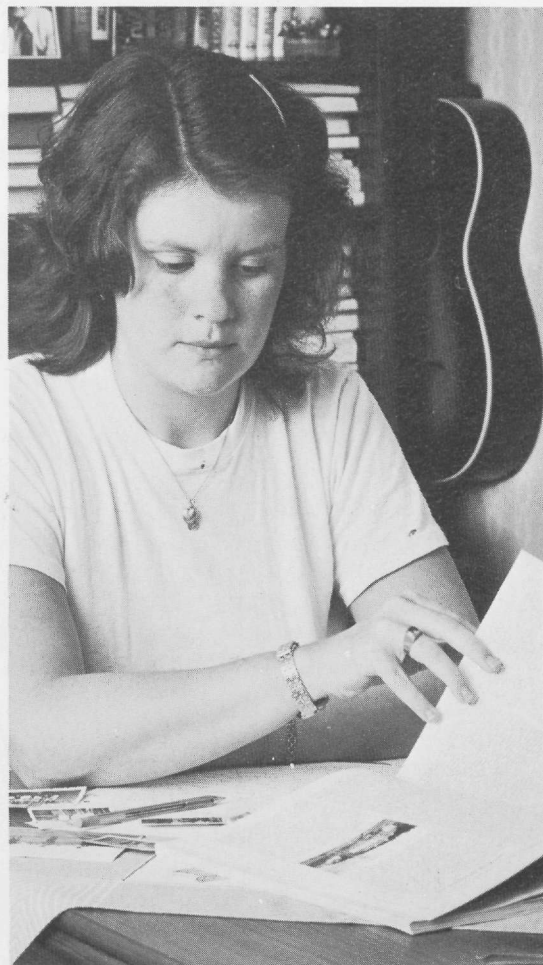
Både innehållet och genomförandet kommer att bli bedömt.

Några av bandupptagningarna kommer att redigeras till en kassetinspelning eller LP-skiva.

Bland berättelserna väljs ett antal för publicering i Kustbon samt i eventuell bokform.

Tävlingstiden är 28 augusti 1983—1 februari 1984.

Vinnarna kommer att presenteras på hembyggsdagen 1984, då vi också förhoppningsvis kommer att ha LP-skivan/kassetinspelningen/boken till försäljning.

Även du som är äldre än 45 år är välkommen med bidrag utom tävlan. En del bidrag kommer att dokumenteras och alla kommer att arkiveras.

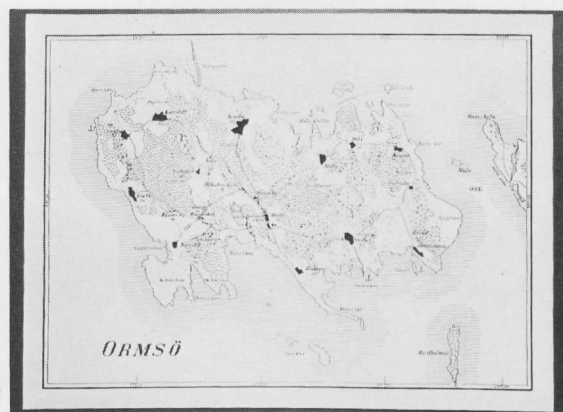
Juryn består av:

Gustav Ränk
Viktor Aman
Gun Ekroth
Anna-Greta Heyman
Hans Selin
Ulla Landman
Inger Nemeth

professor i etnologi
historiker, estlandssvensk
journalist
Stockholms Invandrarförvaltning
estlandssvensk
ungdomsgruppen i SOV
ungdomsgruppen i SOV

PRISLISTA:

- 1:a pris** Weekend i Tallinn för 2 pers. och boken om Estlandssvenskar del 1—3
- 2:a pris** Spinnrock (tillverkad av en estlandssvensk) och boken om Estlandssvenskar del 1—3
- 3:dje pris** Koppartavla med estlandssvenskt motiv och boken om Estlandssvenskar del 1—3
- 4:de—10:de pris** Boken om Estlandssvenskar del 1—3 eller Ordboken över estlandssvenska dialekter

Bidragen sändes till S.O.V:s expedition, Vikingagatan 25, 113 42 Stockholm.

Tips om inspelning kan vid behov beställas från S.O.V:s exp. tfn: 08/32 48 78.

För ytterligare upplysningar kontakta någon inom ungdomsgruppen i S.O.V:

Monica Ahlström Tel: 08/778 63 29 bost.
08/24 10 40/223 arb.

Inger Nemeth 0758/569 49 bost.

Seija Luther 08/716 87 18 bost.

Inger Söderlund Tel: 08/20 58 96

Ulla Landman 08/29 76 65 bost.
08/82 00 30 arb.

Klas Dans 0760/834 51 bost.

Med reservation för ändringar

EDVIN LAGMAN

Flykten

Våren 1943 började den stora flykten från Estlands svenskbygder – innan dess hade 110 rågöbor som tvångsflyttats från sina öar fått tillstånd av de sovjetiska ockupationsmyndigheterna att utvandra till Sverige. Men som sagt: den stora flykten började under den tyska ockupationen, under hotet från mobilisering och fronttjänst i tysk trupp och under hotet från en annalkande ny rysk ockupation.

I förra numret av Kustbon gavs i en kort framställning konturerna av en ung mans flykt. Varje flykt var en komplicerad väv av drivkrafter, stridiga känslor, fruktan och hopp, risktagande och tragik. Summan av allt det som utspelades på det inre och yttre planet har jättelika dimensioner. Skulle någon någonsin förmå ge språkligt uttryck åt det, bleve det en bild av de storas maktgalenskap, hänsynslöshet och vansinne och de smås maktlöshet, fruktan och förtvivlade mod, allt sammanvävt till en tragedi som inte går att fatta annat än genom självupplevelse. Envar av oss har kanske känt hur en enda detaljupplevelse kan fästa sig i sinnet och sitta kvar som ett plågsamt minne. Multiplicera då en sådan plågsam detalj med hundra eller med tusen!

Under våren och sommaren 1943 gick en allt stridare ström av flyktångbåtar från Estlands kuster och öar till Finland eller direkt till Sverige. Varför den tyska ockupationsmakten inte satte effektivt stopp för trafiken vet vi inte. Mycket – framför allt bakgrunden till det som vi ibland kallar spelet om estlandssvenskarna – är höljt i dunkel, i varje fall än så länge. Förhoppningsvis kommer spelet i det nazistiska Tysklands högsta politiska kretsar att i detta avseende småningom belysas av forskningen. Var estlandssvenskarna en bricka i detta spel?

Under 1944 fortsatte flykten, tills ryssarna på hösten åter intog Estland. Jämsides med flykten gick också organiserade transporter över Östersjön. Hur detta kunde få ske, vet vi inte heller. Vi kunde bara följa det yttre

ELMAR NYMAN

Dynamik och framtidstro

Till minnet av Manfred Nyman – frände och vän

Manfred Nymans bortgång kom hastigt, oväntat. Det återstod så många samtal att föra, planer som inte hann utföras, samvaro som inte blev av. Och varför blev inte de erkännamma orden sagda medan tid var? Självförelärelser och vägran att acceptera det obönhörliga infinner sig alltid när en kär vän plötsligt inte finns.

Manfred Nyman tillhörde den generation estlandssvenskar som fick en

skeendet. Ännu fyrtio år senare väntar frågorna på svar.

För oss, som befann oss mitt i händelsernas malström, gällde det i främsta rummet att rädda sig – undan mobilisering, undan fronttjänst, undan följelse och död. De rent yttre risker man utsatte sig för genom flykten var stora; det fanns också de som aldrig kom fram till Sveriges kust.

De som kom fram till "det förlovade landet" upplevde stora kontraster: från ett krigshärjat land, förföljelse, svält och mörker till ett fredligt land, trygghet, mat och ljus. Det hade varit värt att ta riskerna.

Att inpassa alla dem som skakats av krigets och de politiska förföljelsernas upplevelser i ordnade vardagsförhållanden kunde kanske förfalla som en svår uppgift. Uppenbarligen gick dock processen oväntat smärtfritt, säkerligen tack vare estlandssvenskarnas vilja och förmåga att klara sig själva – något som också innebär motvilja mot bidrag, om man klarar sig utan.

De f d baltiska tyskarna besöker gärna

gedigen utbildning under en period full av dynamik och framtidstro, Estlands frihetstid. På den bildade ungdomen ställdes dubbla krav – insatser för fosterlandet och för den egna nationaliteten. Manfred Nyman uppfyllde väl sina förpliktelser i båda dessa avseenden.

När han som nyutexaminerad lärare i mitten av 30-talet kom från pedagogiet i Reval till Birkas folkskola på Nuckö väntade honom inte bara pedagogens uppgifter utan kanske i ännu högre grad ungdomsledarens. Ungdomen i det blandspråkiga Nuckö hade det inte lätt. Majoritetsbefolkningen esterna hade bättre resurser, såväl ekonomiska som personella. Instiftandet av Nuckö svenska ungdomsförening blev svenskarnas motdrag. Manfred Nyman var en av dess grundare och han fick också se sin och kollegernas mödor bära frukt. Ungdomar som tidigare inte riktigt vetat till vilket läger – estniskt eller svenskt – de hörde, sökte

sina forna hemländer. De har tydligen rötter i den jord där de växt upp som inte klippts av. Det finns t o m de som ibland låter förstå, att de inte funnit sig helt till rätta i sitt nya hemland.

Även estlandssvenskarna har rotträd som går djupt ner i de gamla bygdernas jord. Men vi har nog ändå funnit oss väl till rätta i vårt nya hemland. Vi känner det så, att vårt nuvarande liv har en fast grund i vårt ursprung och att vår tillvaro berikas av minnen och traditioner från svenskbygderna i Estland.

Fyrtio år har nu gått sedan den stora flykten som utplånade Svensk-Estland började. Vi har genomlevt alla stadier i förhållandet till våra tidigare hem: viss glömska till följd av nya starka intryck, minnets uppvaknande med åtföljande hemlängtan, förblekande, nostalgi. Men jag tror att alla nu hunnit till en punkt, då livet därborta uppfattas som en omistlig del av vår tillvaro, som något av största värde för vars och ens helhet som människa.

sig till den svenska ungdomsföreningens skilda aktiviteter. Manfred Nyman understödde också entusiastiskt den unga estlandssvenska idrottsrörelsen. Han var själv en duktig idrottsman under skoltiden och förstod vilka möjligheter idrotten kunde ge estlandssvenskarna även ur rent minoritetspolitisk synpunkt. Hans entusiastiska skildringar i Aftonbladet – han var dess medarbetare i Estland – av de estlandssvenska idrottsframgångarna i duster-na med de estniska grannarna väckte smickrande uppmärksamhet och bidrog helt säkert till att rikssvensk idrottsrörelse ställde idrottslitteratur och idrottsredskap till den estlandssvenska ungdomens förfogande. Sin entusiasm för ungdomsfrågor tog Manfred Nyman med sig till det tvåspråkiga Vipall. Där behövde den svenska ungdomen ännu mera uppmuntran och moraliskt stöd än på Nuckö.

Manfred Nymans lärarbana i Estland blev inte lång. 1930-talets kärva ekonomiska förhållanden tvingade myndigheterna att dra in klasser och ibland hela skolor och många lärare tvingades söka sig annan utkomst. Läraren och ungdomsledaren från Nuckö och Vipall blev kamrer i huvudstaden Reval. Men varken tjänstgöringen på Revals Stadsbank och senare i det svenskägda AGA eller de nationalekonomiska studierna vid Dorpat-universitetet förmådde helt absorbera hans krafter. Den svenska kolonin i Reval sökte efter unga förmågor och Manfred Nyman blev för dem en tillgång. Han deltog i Svenska Odlingens Väners och den svenska församlingens arbete och gick med i olika svensk-estniska sammanslutningar. Genom sin utbildning och sina goda personliga kontakter även med inflytelserika ester bidrog han till att förbättra relationerna mellan svenskar och ester.

Manfred Nyman hörde till dem som på ett tidigt stadium insåg att upplåtelsen av militärbaser på estlandssvenskarnas bosättningsområden betydde början till slutet för svenskheten i Estland. Under de båda ockupationsregimerna var han en av de främsta förkämparna för en överflyttning av stammen som helhet. När alla förhoppningar om en legal utvandring hade grusats tvingades han liksom andra unga estlandssvenskar att själv organisera

sin överfärd. Flykten till Sverige sommaren 1943 blev i Manfred Nymans liksom i andra estlandssvenskars liv en vattendelare: all kronologi bakåt och framåt i tiden utgick i fortsättningen från flyktens år.

Efter avlagd civilekonomexamen vid Handelshögskolan i Stockholm tjänstgjorde Manfred Nyman under ett decennium som kamrer och kreditchef på dåvarande Stockholms-Tidningen. Där fick han också tillfälle att ibland dra en lans för Stockholms-Tidningens estniska bilaga och att samarbeta med estniska landsmän. Men efter 10 år övergav han den merkantila banan. Läraryrket hägrade på nytt. Efter kompletterande studier arbetade han under närmare ett kvartssekel som adjunkt och lektor vid handelsgymnasier i Skövde, Stockholm, Norrköping och Linköping. Enligt f.d. elever och kolleger var han en skicklig pedagog, full av liv, kunnig och kontaktrik.

Även i Sverige arbetade Manfred Nyman för estlandssvenskarna på det kulturella och ideella planet. Han var en av dem som återupplivade Svenska Odlingens Väner i Sverige. Under en lång följd av år var han styrelseledamot i föreningen, där han bl.a. skötte sekreterarsysslan under de första krävande åren. När Kustbon, som på nytt börjat utges i Sverige 1944 av Riksföreningens Estlandsutskott, 1945 övertogs av Svenska Odlingens Väner övertalades Manfred Nyman att redigera tidskriften. I mer än ett decennium utförde han ett tungt och ofta otacksamt arbete som redaktör och ansvarig utgivare, en kulturinsats som nu levande generationer haft stor glädje av och som helt säkert kommer att uppskattas av forskare i framtiden. Kustbon har i alla år kunnat profitera på Manfred Nymans fotosamling. I den ingår många bilder som han själv tagit under 30-talet. För sina stora och uppskattade insatser i det estlandssvenska kulturarbetet har han av Svenska Odlingens Väner tilldelats föreningens hedersledamotsskap.

Manfred Nyman var också aktiv i rikssvenska organisationer, bl.a. i Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet och i Facklärarförbundet. Det bör nämnas att han sedan estlandsåren var medlem i den estniska studentkorporationen Sakala – en uppskattad sammanslutning dit även andra

Frågor till en död vän

*Vandrar du åter vid vår ungdoms hav,
ser du den morgonblanka viken,
spelar den underbara musiken,
fick du svaren bortom din grav?*

E.L.

svenska akademiker sökt sig.

Manfred Nyman var en utpräglad friluftsmänniska, ständigt aktiv. Han trivdes på sjön och hann pröva flera olika typer av motor- och segelbåtar. Han såg sig gärna om i världen och blev med åren en berest man. Efter en avslutad resa gjorde han alltid upp planer för en ny.

Ur minnena från gemensamma barndomsupplevelser hägrar mest de sorglösa somrarna på Ormsö med fotboll, bad, utflykter till spännande ställen, fiskefärder och sammanträffanden med rikssvenskar och andra intressanta personer i Manfreds hem. Hullos var finare än andra svenskorter, ett samhälle med en kurorts atmosfär. I denna värld var Manfred en överallt närvarande centralgestalt som kände alla dessa respektingivande badgäster och som älskvärt introducerade sin frände från det grå Nuckö i allt det nya.

Som väl var älskade Manfred också Nuckö med dess väldiga slätt och därför blev det glädjestunder för gossen i den ensliga Klockargården på "Atlanten" när Manfred gjorde en genvisit. Vi tröttnade aldrig på att tävla vem som kunde springa fortast genom att hoppa från tuva till tuva och vi älskade lika mycket slätten med dess färgspråkande ljung, betande flockar av svarta och vita får och allestädes närvarande vipor och vadarfåglar.

Manfred tyckte att Stora Alvaret på Öland påminde om Nuckö-slätten. Han skaffade sig för ett antal år sedan ett hus aldeles intill Alvaret för att få njuta av dess storslagna enslighet och egenartade flora. Vid Alvaret kom också hans definitiva uppbrott, mitt under försommarens slösande blomsterprakt.

Den glade, sällskaplige, ivrige, vetgirige, orolige, uppslagsrike Manfred är borta, men inte glömd. Hans stoft vigdes till sin sista vila i Vickelby underbara medeltidskyrka vid Alvaret.

Elmar Nyman

Ivar Poëll 70 år

Ivar Poëll – kyrkoherde, teologie doktor, docent m.m. – fyllde 70 år den 8 augusti. Rätt otroligt med tanke på jubilarrens gossaktiga utseende, spänst och andliga vitalitet. Men kyrkböcker ljuger ju inte.

Ivar Poëll har ägnat sitt liv åt två huvudsysselsättningar – prästens och vetenskapsmannens. Tidvis har dock en tredje verksamhetsgren kunnat karakteriseras som en huvudsyssla – det ideella arbetet.

Sin långa prästerliga bana började jubilaren redan 1937 som Estlands yngste präst – 24 år gammal. Redan hösten 1939 åtog han sig det krävande kyrkoherdeämbetet i Svensk-Finska S:t Mikael församlingen i Reval och posten som svensk sjömanspräst i Estlands huvudstad. Världskriget hade nyss börjat, ryska trupper marscherade in i tilltvingade basområden, balttyskarna – av vilka flera även tillhörde den svenska församlingen – bröt upp i panik. Och snart blev det dags för den nye herden att i sina annexförsamlingar hålla avskedsgudstjänster för de utdrivna rågö- och nargöborna. Alla som tvingades lämna sina hem, antingen drivits ut eller kallats av Führern, behövde tröst och ledning.

Under vårvintern 1941 var det dags för församlingsherden själv att lämna Estland – om också temporärt. Han erbjöds av tyska vänner att följa med de sista balttyska utvandarna. Under sin Tysklandsvistelse kom han att bl.a. tjänstgöra som biträdande präst i svenska församlingen i Berlin.

Så snart det sedan under den tyska ockupationen av Estland blev möjligt att återvända, kom Ivar Poëll tillbaka till Reval och sin församling. Förhållandena 1939–41 hade varit besvärliga, men nu väntade betydligt större svårigheter: krigets verkningar märktes överallt, hela svenskbygden saknade framtidstro och ville endast ett – utvandra till Sverige. Reval-prästen måste räcka till för så gott som hela svenskbygden, där även nu konfirmationsundervisning måste hållas, barn döpas, par vigas, jordfästningar förrättas. Ivar Poëlls insatser under denna tid bevarar många i tacksamt minne.

Omedelbart efter ankomsten till Sverige hösten 1944 krävdes av Ivar Poëll engagemang för de estniska landsmännens församlingstvård. Studier och olika typer av förvärvsarbete varvades med predikningar och förrättningar under ett tiotal år i de nyinrättade estniska församlingarna i Sverige. Ivar Poëll fick småningom det förtjänstfulla guldkorset av den estniska kyrkoledningen och så sent som i år utnämndes han till assessor i den fria estniska evangeliska kyrkans konsistorium, dvs till ledamot av den styrelse som har ansvaret för hela det världsomspännande nätet av estniska församlingar.

Jämsides med engagemanget i estniska församlingar kom Ivar Poëll också att först sporadiskt och från 1965 permanent tjänstgöra i den svenska kyrkan. 1965 tillträdde han kyrkoherdebefattningen i Frösunda, Markim och Orkesta församlingar och från 1971 till sin pensionering 1981 har han varit kyrkoherde i Saltsjöbadens församling.

Sin akademiska grundutbildning fick Ivar Poëll i Dorpat, men han skaffade sig redan 1937 en viss kompletterande utbildning vid Lunds universitet. Kontakterna med Lund kom väl till pass när Sverige plötsligt 1944 blev hans nya hemland. Redan under hösten detta år återupptog han sina teologiska studier i Lund och avlade där 1957 en teologie licentiatexamen. De följande doktorandstudierna förlades delvis till Zürich. Disputationen skedde i Helsingfors 1963 och temat för avhandlingen var de mänskliga rättigheterna med den schweiziske teologen Emil Brunners berömda arbete om naturrätten som utgångspunkt.

Efter disputationen, som gav docentkompetens, har Ivar Poëll fördelat sin arbetsbörda mellan det prästerliga kallet och den akademiske lärarens. Han har undervisat i Zürich och framförallt vid Åbo akademi, som docent och tidvis som professor. Vid sidan av detta dubbelarbete har Ivar Poëll haft ambitionen att forska och han har hunnit utge flera betydelsefulla arbeten, också de med anknytning till det socialetiska området. Han har som akademisk lärare deltagit i ovanligt många vetenskapliga konferenser jorden runt.

Om det ideella arbetet som Ivar Poëll utfört skulle kunna sägas mycket. Svenska Odlingens Vänner, Kustbon, kyrkorådet, Svenska Folkförbundet etc var kända och ofta nämnda i Ivar Poëlls fadershem. Han kom nästan utan att själv märka det in i arbetet med dessa institutioner.

Det verkliga kraftprovet ställdes Ivar Poëll inför under den tyska ockupationen – en tid av uppbrott och kaos. Visst var det viktigt att de övergripande frågorna handlades i Stockholm och Berlin, men besluten där skulle inte ha kunnat effektueras om det inte hade funnits "fotfolk" på ort och ställe. För utomstående är det nog alltför delvis förborgat vilket slitgöra de hade som skulle se till att transportbåten fylldes och också kom i väg. Talrika hinder måste elimineras – den tyska krigsbyråkratin var en oerhört komplicerad företeelse. Ivar Poëll och många av hans estlandssvenska medarbetare utförde tillsammans med tyska och estniska funktionärer på andra sidan Östersjön ett imponerande arbete.

Ivar Poëll var med i Svenska Odlingens Vänner arbete även i Sverige, först i styrelsen under många år och senare i Bygderådet. Hans kunskaper särskilt om revalsvenskarna, hans många personliga kontakter och goda omdöme har varit av stort värde för S.O.V. Sina personliga insatser för det estlandssvenska kulturarbetet har jubilaren kompletterat med ekonomiska. På 100-årsdagen av faderns födelse överlämnade Ivar Poëll ett donationsbrev till Svenska Odlingens Vänner, utgörande basen till Hans och Lydia Pöhls minnesfond. Avkastningen av fonden har redan i ett antal år varit till stor nytta för forskningen om estlandssvenskarnas förflutna. Ivar Poëll har även på många andra sätt velat främja

GAMMALSVENSKBYS SISTA KAPITEL

av GUNNAR MULLERN

(Ur tidskriften Utlandssvenskarna 1952:9)

På befallning av den mäktiga Katarina II i Moskva bröt de första svenskbyborna upp från sin fäderneärvda boplatz vid Östersjöstranden och drog i ett långt tåg med husgeråd och boskap genom det väldiga Ryssland ner till den flodbåge, som Dnjepren beskriver före utflödet i Svarta havet. De flesta dukade under för den långa vandringens enorma strapatser, men de några hundra som kom fram, var starka nog att bilda en rotäkta stam, som i den främmande marken hade kraft att bibehålla sitt språk, sin religiösa tro och sin nationella egenart.

Två århundranden senare skulle cirkeln sluta sig. Förföljd av de röda trupperna drog sig tyska armén tillbaka mot väster. Ryktet visste berätta om de fruktansvärda öden, som träffat de redan i och för sig av de bolsjevikiska segerherrarna misstänkta nationella minoriteterna. År 1944 kommer att gå till historien som den stora europeiska folkvandringens år. Man räknar med att bortåt 20 miljoner européer tvingades att lämna sina boplatser för att via de oändliga landsvägarna söka räddningen i väster. Bland dessa väldiga s.k. flyktings- "trecks" var också de sista svenskbyborna. Många av dem dukade under eller skingrades i det fruktansvärda virrvarr, som inte kunde undvikas trots att flera av tyskarnas främsta organisationsexperter satts att

S.O.V.:s strävanden, exempelvis genom att ordna estlandssvenska kyrkodagar i Saltsjöbaden, genom att ställa dokument till förfogande ur familjearkivet osv. Ivar Poëll har följdriktigt också utsetts till hedersmedlem i Svenska Odlingens Vänner.

Lyckönskningarna i Kustbon kommer något post festum, men de är icke desto mindre hjärtliga. Då födelsedagsbarnet varit förutseende nog att instifta den 8 augusti även som bröllopsdag, är det rimligt att lyckönskningarna får innesluta makan Margareta, hon som för 40 år sedan knappast kunde ana att hon äktade en hel folkgrupp.

Elmar Nyman

lösa uppgiften att föra flyktingarna i säkerhet. De svenskbybor, som kom helskinnade från vandringen mellan Svartahavskusten och Nordsjön, var inte många. En efter en dök de upp i de tyska flyktinglägren, varifrån några i sinom tid tog sig över hit till släktingarna i Sverige eller också till den grupp som redan i början av tjugotalet fortsatt från vårt land över till Kanada. Sista kapitlet i den svenska folkgruppens historia i den vackra lilla byn i Dnjepr-kröken har därmed skrivits, och en fortsättning kommer det inte att bli. De svenskbybor, som kommit över till Sverige eller till Kanada, har så glidit in i den nya miljön, att allt det särpräglade kommer att försvinna redan i nuvarande generation.

Mot slutet av 20-talet började svenskbyborna gripas av stark oro för framtiden. De tog kontakt med stamfränderna hemma i Sverige, och man gjorde en framställning till sovjetmyndigheterna om utresetillstånd för dem. Numera låter det nästan otroligt, ty i våra dar är det praktiskt taget endast GPU-folk eller av dem noggrant kontrollerade tekniska experter, som tilläts lämna Ryssland, men en dag kom ett telegram till sovjetlegationen i Stockholm med innehåll att Moskva gick med på förslaget. I största hast måste hemtransporten organiseras, och åtskilligt kom därför att bära improvisationens prägel. Slumpen ville, att jag var en av de svenska journalister, som skickats ner till Cherzon vid Svartahavskusten för att möta de hemvändande byborna. Upp till Gammalsvenskby fick vi inte tillstånd att resa utan vi fick vänta i Cherzon till dess att byborna på pråmar skeppades ner för floden och i hamnen flyttades över till vårt fartyg, en gammal smutsig kolångare från Stambul.

Föga anade jag då, att jag tolv år senare skulle återse Cherzon och bli den sista rikssvensk, som fick tillfälle att besöka Gammalsvenskby. Ett antal Berlinkorrespondenter blev på hösten 1941 inbjudna att besöka fronten i Ukraina. Bland dessa journalister var ett

par av amerikanarnas största journalistiska kanoner, ett par italienare, dansken Helge Knudsen från Berlingske Tidende, norrmannen Theo Findahl från Aftenposten samt slutligen två svenskar, nuvarande pressattachén i Helsingfors Eric Lindquist, god, glad och klok, samt min egen ringhet.

Det var inte alla svenskbybor, som följde parollen att år 1929 utvandra till Sverige. Ett par hundra bybor stannade kvar, och efter en tid fick de förstärkning av ett antal fränder, som följt med till Sverige, men inte trivdes där utan längtade hem till Dnjeprens majestätiskt flytande vatten och till steppens oändliga horisontlinje. Vid tiden för andra världskrigets utbrott bodde omkring 800 personer i byn. Nu gällde det att ta reda på hur de klarat sig genom krigsutbrottets bränningar.

Med hjälp av de tyska truppernas fälttelefoner och fjärrskrivare sökte jag att få besked om bybornas öde. Men det lyckades inte. Efter i det närmaste en månads kamp mot den ukrainska höstleran skulle vi vila ett par dagar i Nikolajev, den stora hamn- och varvsstaden strax innan Bug faller ut i Svarta havet. Där fick vi för övrigt tillfälle att studera den ryska skeppbyggnadskonstens enorma framsteg. På stadens örlogsvarv låg skrovet till en nästan färdigbyggd slagkryssare om 45.000 ton, två smärre kryssare samt ett antal jagare och ubåtar. Alla dessa byggen blev till ingen nytta för tyskarna, ty vid stadens utrymning hade rysarna enkelt och effektivt saboterat skroven genom att sätta eld på stapelbäddarna. Fartygen låg alltså på bara marken, och det enda tyskarna kunde göra var att hugga upp dem.

Nikolajev ligger ganska nära Cherzon, närmaste stad till Gammalsvenskby. Jag ringde till den tyske kommandanten i Cherzon men fick dåligt besked. Han visste, att det fanns en by längre upp utmed Dnjepren, som kallades Altschwedendorf, men hur det var ställt där, hade han ingen aning om.

Jag beslöt då att använda vilotiden i Nikolajev till en resa upp till Gammalsvenskby. Det gick att ordna en bil, och en tidig oktobermorgon gav jag mig iväg från Nikolajev för att över steppen ta mig fram till Gammalsvenskby. Väderleken var inte vidare gynnsam. Det rådde tjock dimma, och

som man alltid gör i dessa trakter av världen sökte jag klara orienteringen genom att följa telegrafstolparna. Jag fick krypa fram med vagnen, ty om jag förlorat känningen med telegrafstolparna, så skulle det ha betytt att jag måste stå stilla till dess att dimman lättade och medgav orientering på det till synes oändliga gräshavet.

Efter några timmars färd bröt solen genom dimman, och gaspedalen kunde komma i botten med påföljd att Cherson snart skymtade i fjärran med sina hustak och lastkranar. Några hyggliga tyska soldater lät mig få en portion Löffel-Erbsen mit Speck, och sedan fortsatte jag vägen uppför Dnjeprsvindlingar. Jag kom förbi staden Berislavl, som är distriktets huvudort, och någon timme senare rullade hjulen genom Schlangendorf, en av tysk befolkning bebodd grannby till Gammalsvenskby.

För en svensk var det inte svårt att i första ögonkastet identifiera Gammalsvenskby. Det syntes redan på de i dessa trakter fullkomligt unika gärdsgårdarna, som enligt gotländskt manér uppförts i sten kring gårdar och täppor. Om man inte vetat, att man här befann sig långt inne i Ryssland, så skulle man lika väl ha kunnat tro sig vara i ett fiskeläge på Gotland eller Öland. Fönsterna var pinsamt rentvättade, husen lyste snövitt rena och i de små täpporna rådde mönstergill ordning. Bakom gardinerna blommade pelargonerna, och här och där tittade ett gumhuvud, nyfiket och vitt, fram för att beskåda främlingarna, som kommit till byn.

Det spred sig blixtnabbt, att byn fått besök från Sverige. Snart hade vi en grupp på ett femtiotal människor kring oss. På sitt sjungande och ålderdomliga mål berättade de om byns öden efter krigsutbrottet. Frånsett att ett par personer bortförts av ryssarnas hemliga polis hade man kommit torrskodd genom de första flodvågorna. Och ändå hade en artilleriduell utkämpats i ett dygn mellan tyskarna och ryssarna just här. Men projektilerna gick hela tiden högt över Gammalsvenskbys hus och gjorde alltså ingen skada.

Ett utomordentligt bisarrt intryck gjorde Gammalsvenskbys av de bolsjevikiska kommissarierna svårt miss-handlade kyrka, som tidigare varit den

lilla svenska stammens andliga centrum. Ryssarna hade låtit såga av kyrkans trätorn för att beröva den dess prägel av tempel, och på orgelläktaren hade de installerat en biografapparat. Veckorna före Gammalsvenskbys erövring hade ryssarna använt kyrkan som stall. Det låg ännu halm och hästspilling kvar i det forna templet.

Man hade fått ganska hygglig skörd och såg med tillförsikt emot framtiden. Av tyskarna trodde man sig endast ha gott att vänta, och många svenskbybor hade utnyttjat sin kunskap i ukrainska, ryska och tyska till att ta anställning i tyska krigsmakten som tolkar. Svenskbyborna är nämligen födda polyglotter. Förutom svenska talar de allesammans de ovan uppräknade språken.

Jag hade tillfälle att tala med flera av de bybor, som varit i Sverige men som längtat hem och därför begagnat sig av ryska legationens erbjudande till repatriering. Självfallet hade de inte lämnat Sverige av politiska skäl. Men de kunde inte vänja sig vid det hårda klimatet uppe i norr, det hetsiga arbetstempot och den stenbundna, slit-samma åkerjorden. Här nere i Ukraina ger jorden skördar utan mycket arbete, vindruvorna mognar på sluttningarna ned mot flodstranden och om aftnarna kunde man dricka vin och sjunga till balalajka. I avståndets perspektiv antog dessa fördelar sådana proportioner att de överskuggade minnena av det bolsjevikiska förtrycket.

Stockholms lokalförening av Riksföreningen Sverigekontakt anordnar

HÖSTSAMKVÄM

onsdagen den 26 oktober kl 19.00
i Engelbrekts församlingssal,
Östermalmsgatan 20 S

Elmar Nyman talar över ämnet
"Om estlandssvenskarnas återinvandring
till Sverige under andra världskriget"

Alla hjärtligt välkomna!

Jag övernattade hos byäldstens familj, rent och propert sänglinne, ingen ohyra och inte heller vad som i Ukraina är en landsplåga, flugor. På kvällen drack vi ortens vin, och jag fick berätta för de på nyheter från Sverige hungriga byborna om hur det efter krigsutbrottet var ställt här uppe i norr. Finska vinterkriget intresserade dem alldeles särskilt, och de berättade, att ryssarna tvångsenrollerat ett par bybor för armétjänst mot Finland.

De pratade om sina framtidsplaner. Ryssarna hade gjort Gammalsvenskby till en kolchos med gemensam ladugård. Det var en ganska god idé, ansåg byborna, som i frivillig form borde behållas även sedan bolsjeviseringen upphävts. De trodde allmänt, att tyskarna skulle återinföra äganderätten till jorden och förklarade med en mun att nu skulle de åter få smaka vad arbetsglädje vill säga. Desto större måste deras besvikelse ha varit några månader senare, när det blev fullt klart, att tyskarna ingalunda ämnade upphäva kollektiviseringen av jordbruken i Ukraina utan tvärtom fortsatte att köra med det bolsjevikiska systemet.

Nästa morgon gav jag mig iväg tillbaka till Nikolajev. På äkta svenskt manér begåvades jag med förning: en påse ägg, ett par limpör och ett stort stycke rökt fläsk. I backspegeln såg jag de vänliga människorna vinka åt landsmannen från fjärran. En aning sade mig, att jag aldrig skulle komma att

ORMSÖ I MITT MINNE

Ur Märta Nilsson-Hammarins dagbok

Fru Märta Nilsson-Hammarin kom till Ormsö på hösten 1929, när hennes make Karl utnämndes till kyrkoherde där. Hennes intressanta dagbok, som vi erhållit genom dottern Kerstis, född på Ormsö 1930, förmedling, återges enligt nedan.

Makarnas son Lars Nikolaus är även född på Ormsö 1933. Kyrkoherde Karl Nilsson-Hammarin – kontraktsprost och svensk sjömanspastor i Estland (1929–1939) – verkade som kyrkoherde i Alsens församling i Sverige intill sin bortgång 1957.

Dagboksförfattarinnan – Märta Hammarin – bor i Uppsala och förmedlar Kerstin i Upplands Väsby.

Tack Kerstin för Ditt estlandssvenska intresse!

Ett mycket hjärtligt tack till författarinnan, Märta Hammarin!

Hugo Mickelin.

1929

Torsdag den 5 sept. - - - Har kommit brev från ärkebiskopen att Kalle får tillträda kyrkoherdetjänsten på Vormsö den 15 okt. Han skall då sända in anmälan till domkapitlet att han vill sluta tjänsten på Nämndö. - - -

Lördagen den 5 okt. - - - I Stockholm skulle vi ordna med pass och biljetter till Estland, men allting gick emot den dagen, vi kommo försent till både passbyrå och konsulat. Vi lågo över natten i Sundbyberg och nästa dag reste Kalle själv in för att utträta ärendena. Konsuln var mycket vänlig, lovade skaffa oss hytt på Kalewipoeg (Kalle-på-väg) och styra om att vi fingo resa och frakt gratis. På e.m. åkte vi så var och en till sitt för att packa. Den 12:e ska vi åter vara i Sthlm för att träffa ärkebiskopen och den 16 okt går båten från Sverige.

återse varken dem eller deras vackra svenska by högt uppe på Dnjeprs högra strand med utsikt över den slingrande floden med dess gröna öar och rika strandvegetation.

Ett par år senare var de sista svenskbyborna åter vid vandringsstaven. Flyende för sina liv drog de mot öster. Retirerande tyska SS-trupper satte eld på de gamla svenska bondgårdarna och de framryckande ryska avantgarderna fullbordade resten. Av Gammal-svenskby finns numera endast ruinerna kvar. Men de gotländska stengärdesgårdarna överlevde till och med detta. De är numera det enda, som vittnar om en trofast svensk folkstams två hundra år långa odlarmöda vid stranden av Dnjepr.

Måndagen den 21 okt.

Ja, sist jag skrev var jag hemma i Arboga, nu sitter jag på andra sidan Östersjön, på expeditionen i Vormsö prästgård. - - - på måndag reste jag till Upsala sedan jag först besökt "Kalewipoeg" och hört efter att vårt bagage skulle få plats. I Upsala besökte vi ärkebiskopen, som talade om förhållandena på Vormsö, önskade oss lycka och välsignelse på färden, samt hälsade till församlingen här ute.

På tisdags morgonen återvände vi till Sthlm för att ordna med pass och bagage. På onsd.middagen kl. 12 gick Kalewipoeg. - - - Vi hade det härligaste väder genom skärgården. Den bästa och rymligaste hytten hade vi också fått till nedsatt pris 20 kr. st. Då vi passerat Sandhamn började det mörkna och snart fingo vi känna dyningarna efter senaste stormen, varför vi fann det bäst att krypa till kojs. Först helt nära Reval lyckades vi med någon ansträngning komma upp och få kläderna på, så att vi voro klara vid 9-tiden då båten lade till.

Sedan tullgubbarna granskat våra kappsäckar följde Kalle med det större bagaget till tullhuset, och där tog det längre tid än vi beräknat, de ville ha 100 kr. i tullen för några syltkrukor. Pastor Klasson uppenbarade sig nu. De hade samma dag kommit från Vormsö till Reval, där de väntade på båt till Finland för att sedan fortsätta upp till Tornedalen. På hans inrådan överlämnades omsorgen om bagaget till en speditiofsfirma, som skulle försöka nedbringa tullen och sedan sända det till Hapsal, där vi skulle få ta hand om det. Ännu har vi inte hört av det,

men hoppas det ska komma snart, vi har ju visserligen fått låna det allra nödvändigaste, men så gott som allt vårt eget sakna vi ju. Inte ha vi gardiner för fönstren och inte trasor att jag kan tvätta glasen och sätta in innanfönster.

Var i alla fall roligt och bra att få råka och tala med Klassons. Vi togo in på samma hotell, Peetri. De voro båda mycket rara och hjälpsamma. Två små pojkar hade de på 3 och 6 år.

Klassons bjöd oss alla på middag på "Kuld Löwe" - - -

Morgonen därpå gick vårt tåg kl. 1/2 8 till Hapsal. Klasson följde oss till stationen, och bjöd på té och smörgås.

Vid 1/2 11-tiden voro vi framme i Hapsal. Där mötte oss kyrkorådets ordf. Fällman. Sedan vi varit till båten och lämnat våra väskor, handlade vi litet och så bjöd Fällman på middag. Då båten inte gick förrän kl. 3, hunno vi också med att besöka kyrkoherde Mühlens i Hapsal. Vi träffade inte pastorn själv, endast frun och hennes mor (som kunde några ord svenska) samt två vuxna döttrar.

Efter drygt en timmes färd med motorbåten Imatra landade vi vid Vormsö. Det hade blåst kallt hela dagen, nu flögo t.o.m. några snökorn i luften. Vid bryggan mötte oss handelsföreståndaren Lindkvist med häst och vagn, men som endast två kunde få rum i vagnen, tog jag tömmarna och körde, liksom de andra Vormsögummorna. De åkte en rad före oss och deras röda halsdukar lyste.

Männen gå i allmänhet klädda som vanligt men kvinnorna bära som regel nationaldräkt. Den består av svart kyp-rad kjol (som i Mora och Orsa-dräkterna), blått liv eller jacka av ylle, knäppt med små silverfärgade knappar, gulröda strumpor och över dem ett par kortare vita, antagligen bara för vintern. Skorna förfärdiga de själva av mjukt läder, de äro utan klack och hård sula, veckade runt om upp mot vristen. Över axlarna har de nu en stor mörk ylleschal, och på huvudet en rödrutig bomullshalsduk. Som jag har trott mig märka ha de äldre blått bland det röda, de yngre vitt. Alla ha de håret i två flåtor, sammanlänkade med ett band på ryggen.

Vägen från bryggan gick först över en kal, bred strandremsa, sedan kommo vi in i Swiby by, den liknade med sina

små grå gårdar och uthuslängor mest en svensk fåbod eller en samling gårdar på Skansen. Utefter bygatan stodo kvinnorna uppradade för att se på nya prästen, och uppe på backen vid väderkvärnen hade männen samlat sig. En och annan ropade ett blygt: "Välkomna till Vormsö!"

Det var en vacker och egendomlig tavla, vi tyckte oss förflyttade till någon berättelse i en gammal sagobok. Genom ännu en by, Hullo, hade vi att åka, innan vi kommo fram till prästgården, den ligger 4-5 km. från bryggan.

I prästgården tog klockaren emot oss och Klassons f.d. jungfrur hade kokat kaffe, de stannade också kvar och gjorde i ordning té och smörgås till oss. Båda flickorna ville gärna stanna hos oss, men vi hade tänkt reda oss själva den allra första tiden, snart måste vi nog ta en hjälp i alla fall, det är mycket att göra i ett så stort hus, särskilt nu till vintern, då man måste elda, och det inte bara i rummen utan också i församlingssalen och sockenstugan. Utom dessa två rymmer prästgårdsbyggnaden veranda, tambur, stor vacker sal, som vi ännu inte har möbler till, Kalles rum, mitt rum (ännu föga möblerat), sängkammare, expedition, matsal, två mindre rum, det ena använt som serveringsrum, det andra som jungfrukammare, så är det kök, mangelrum, skrubbar och klosetter. Bara vi nu få hit våra saker och få i ordning hoppas vi det ska bli trevligt och bra.

I går hade Kalle söndagsskola och sin första predikan här. Vi tyckte det var mycket folk, men själva beklagade de att det inte var mera, vilket dels berodde på det dåliga vädret, dels på marknaden i Hapsal. Både före och efter gudstjänsten kommo folk in här och pratade, så vi fingo ingen mat den dagen förrän kl. 1/2 3.

Människornas givmildhet och vänlighet fingo vi redan nu bevis på, så hade klockaren med sig ett kg. smör, och en familj kom på e.m. in med fyra ägg och en butelj blåbär.

I dag kom en gumma som ville veta när hon var född, hon visste att hon var 54 år, men inte vilken dag och månad hon var född. Så hade hon hört talas om att Klasson lämnat gamla biblar, som vem som helst fick ta, och nu ville

hon också gärna ha en, men då vi inte kunde finna någon med tillräckligt stor stil (glasögon hade hon aldrig haft råd att skaffa sig), gav Kalle henne ett alldeles nytt Testamente och gumman blev så glad, att hon tog våra händer och kysste.

Ännu har vi inte haft tillfälle att se oss om på ön, det har varit regn och rusk varje dag, så vi ha endast varit till posten och handelsboden. Gumman som inte hade några glasögon gav mig något att tänka på, kanske finns här många sådana fattiga gamla och kanske kunde det vara en uppgift för sällskapet.

Söndagen den 3 nov.

Gudstjänsten är nu nyss slutad, efter middagen ska vi gå till Borby på barn-dop och efter detta andaktsstund i bönhuset.

Ännu har våra saker inte kommit, då vi voro inne i Reval i onsdags, fingo vi beskedet att det skulle dröja ett par, tre dagar, ansökan om tullfrihet låg inne hos ministeriet, därav dröjsmålet, men säkert har också firman, som skulle sköta om det hela, sölat. Hoppas nu vi ska ha det här i den kommande veckan.

Till Reval reste vi tisdag morgon och kommo åter torsdag kväll. Kalle gjorde visit hos biskopen, som han fann mycket vänlig och sympatisk. Pastor Engström sökte vi också upp och blevo mycket vänligt mottagna, han förde oss till rektor Pöhls, svenskarnas ledare här ute, är Nuckösvensk, frun från Vormsö, de ha sommarvilla här ute. De voro båda mycket vänliga och älskvärda människor. Hos dem drucko vi té och hade en trevlig pratstund. Pöhl är också föreståndare för sjömanshemmet, vid nästa Revalbesök komma vi nog att bo där. Då vi lämnat Pöhls bjöd oss Engström ut på supé. Han följde oss också till tåget morgonen därpå.

Vi hade nu skaffat jungfru, den yngre av flickorna som var hos Klassons, Hon ska ha 20 kr. i mån.

Är skönt att ha någon i köket, huset är så stort, att man inte i de andra rummen kan höra om någon kommer in där. Och när jag själv gick där ute och Kalle satt på sitt rum och arbetade, kände jag mig så ensam. Det är även mycket att städa och att elda nu på vintern. Vi ska också sköta eldning

och städning i sockenstugan och församlingssalen.

I måndags höll Kalle det första barndopet här, i Dyby. Jag var också med och fick hålla Johannes Dagner, men han kände sig inte tilltalad, såvida det inte var glädjetjut han uppstämde.

Måndagen den 4 nov.

I dag har solen tittat fram en stund, tror det är andra gången vi sett den här på Vormsö. Vinterkylan börjar kanske nu efter allt regnet. Pojken i Borby döptes till Johannes. Det är en trevlig sed de ha här vid barndop att alla byns barn ska vara med och se på, så stugan blir full av barn i alla åldrar. Särskilt de små flickorna se så rara ut i sina dräkter, precis som små gummor med halsduk på huvudet. På andaktsstunden var fullt med folk, de sjunga mycket här och ha, särskilt kvinnorna, mycket vackra röster.

I dag kom Vaksams gumma in och sa' att vi inte skulle behöva betala mjölken vi fått före 1 nov. De räknar väl på att korna nu få beta här. Men nog var det vänligt i alla fall. Flera bevis på folks vänlighet och givmildhet ha vi sett. Förra veckan fingo vi från en familj i Dyby (Diby) ett stort paket smör, 1/2 tjog ägg och en stor korg med fisk, som vi själva inte kunde äta allt, utan måste ge bort en del.

Fredagen den 8 nov 1929.

Denna vecka ha vi inte Tannebaum här, och det är skönt, är besvärligt att ha främmande, då man alls inte har i ordning.

I förrgår, d. 6 nov., var här Gustaf-Adolfsfest eller "Svensk dag". Vi hade hjälpts åt några stycken att dekorera församlingssalen i svenska och estniska färgerna, tallris och blommor. Festen anordnades av S.O.V. (Svenska odlingens vänner).

Det var fullt med folk och god stämning. Kalle höll inledningstal och föredrag om Gustaf II Adolf. Sen var det uppläsning och unison sång. I går kväll samlades sångkören här för första gången, de övade till kl. 10.

I dag på f.m. ha vi varit till syster Maria Lindström i Rälby, det var med anledning av ett brev som kommit från en godsägare Lettström i Rotebro, han ville ha närmare upplysningar om en kvinna från Vormsö, som skrivit till honom och bett om hjälp för att söka läkare för sitt sjuka barn. Det befanns

nu att barnet var på bättringsvägen, och att familjen inte hade det sämre ställt än det stora flertalet härute.

I dag har Agneta och jag varit ute och grävt upp blomsterrabatterna. De flesta innanfönster har vi också satt in. Nu har vi snart inte mer att göra, bara vänta på "kramet".

Onsdagen den 20 nov.

Kalle har i dag gått till Förby, för att ha andaktsstund där kl. 5. I förrgår fingo vi meddelande, att vi få sakerna tullfritt, så nu hoppas vi det inte ska dröja alltför länge, innan vi ha dem här. Vad det ska bli härligt, måtte de vara oskadade. Fruktar att tullens råttor kan ha hälsat på i sängkläderna.

I fredags hade vi den första syföreningen, i morgon komma de åter. Det är helt unga flickor, församlingssystem, Maria Lindström, hjälper till. Den 12 dec. blir auktionen så det gäller att raska på med arbetena. På söndag får jag vara med om det första kvinnomötet, i Rälby.

Onsdagen den 27 nov. – I dag komma sakerna! Kan knappt fatta att det är sant! Firman som skött om det tog inte mer än 20,90 kr. Överraskande billigt! Kalle är nu in till Hapsal för att hämta det. Han har extrabåt hem, se'n skulle fem skjutsar från Borrby möta i Sviby. De beräknade vara här vid 3-tiden, så jag väntar dem nu vilken minut som helst. Att få skjutsar tycktes inte vara svårt. Är många fler som erbjudit sig. – Agneta är med till H för att söka tandlärare, så jag har varit ensam hela dagen.

Söndagen den 1 dec.

1sta sönd. i Advent. – Vad det är underbart att ha sina saker här – och oskadade. Billigt blev det också, inte fullt 30 kr. allt som allt att få det till Hapsal. Extra båt därifrån kostade 10 kr. Vid Sviby hämtade fem skjutsar från Borrby, flera voro ivriga att få hjälpa till, så det hade inte varit någon konst att få en skjuts för varje kolla. En lår har av misstag blivit kvar på Kalevipoeg, så vi måste nog resa till Reval i veckan för att leta på den.

Var så vackert i kyrkan i dag med ljus på altaret, sång av kören och kyrkan för övrigt full med folk. Vid kyrkostämman omedelbart efter gudstjänsten valdes Kalle till församlingens kyrkoherde med 334 röster, ingen emot, 8 kasserades såsom felaktiga.

Forts. i nästa nr.

Hembyggsdag – fyrtioårsjubileum

Redan före kl nio söndagen den 28 augusti började vi samlas utanför Seglora kyrka på Skansen i Stockholm. Det var estlandssvensk hembyggsdag 1983, som denna gång skulle firas kring temat uppbrottet från Estland och ankomsten till Sverige.

Kyrkan var snart fullsatt och kyrkoherde emeritus John Lindström ledde en sångandakt, under vilken den estlandssvenska glädjen över att få sjunga tog sig nästan gripande uttryck.

Efter andakten blev det samling på Sollidens restaurang, som tyvärr dock inte kunde ta emot alla; den rymmer femhundra, och väl åttahundra hade kommit. Kaféet en trappa ner fick ta emot dem som inte hann få plats uppe.

Ett gediget program presenterades: prolog på nuckösvenska av Edvin Lagman, föredrag om besök hos i Estland kvarvarande estlandssvenskar av Ann-Mari Häggman från Folkkultursarkivet i Helsingfors, sång av Mart Jürisoo, presentation av den pågående ungdomstävlingen, demonstration av tagelharpan av Svante Lagman, överlämnande av estlandssvenskt kultursti-

pendium till Alvin Isberg (se förra nr av Kustbon), hälsningar, lotteri, dans av Rågöbornas danslag och allmän dans.

Det var en livlig stämning, som alltid. Litet längre fram i programmet steg ljudnivån i salen, och de medverkande hade svårt att göra sig hörda. Ett inte obekant problem. Lösning? Kanske kortare program? Kanske en stunds uppmärksamhet och tyglade av lusten att samtala?

En mycket glädjande iakttagelse kunde man göra: inslaget av unga människor var påfallande. Det var också nöjsamt att se tre av dem i en sketch av Inger Söderlund, som illustrerade hur man inte skall bära sig åt när äldre estlandssvenskar intervjuas för ungdomstävlingen.

Red. hoppas att i nästa nummer av Kustbon kunna presentera en bildsvit från denna jubileumssammanskomst på ett soligt Skansen i ett sommarvarmt Stockholm. *E.L.*

Välkommen till estlandssvenskarnas

HÖSTFEST

lördagen den 29 oktober 1983 kl. 18.00

Plats: Spårvägsrestaurangen, Blåsut, Enskede, Stockholm.

Förhandsanmälan erfordras till SOV:s

exp., per tel. 08-32 48 78

per brev enl. exp:s adress

I undantagsfall till ngn styr.medl.

Inträde kr. 70:– inkluderar mat, kaffe, öl/läsk, musikunderhållning m.m.

För dansmusiken svarar Bröd. Johanssons trio – välbekant sen i fjol.

Vinster på lotteri (om Du har tur).

Sedvanliga restaurangrättigheter.

Väl mött

önskar styrelsen för SOV

**SOV och föreningen SVENSK-FINLANDS
VÄNNER**

inbjuder till en gemensam

BYGDEKVÄLL

onsdagen den 12 oktober 1983 kl. 18.30
i Sjöfartshusets Festvåning, Skeppsbron 10, Stockholm

Under kvällen presenteras de båda föreningarna, vi får tillfälle samtala om gemensamma ting samt äta en god middag och lyssna på bandupptagningar med estlands- och finlandssvensk underhållning. Därefter dansar vi en stund.

Inträde kronor 85:- inkluderar buffé utan drycker.

Förhandsanmälan erfordras till SOV:s exp.
per tel. 08-32 48 78 mellan kl. 10.00 och 15.00
per brev till SOV:s adress.

Varmt välkomna!
SVENSK-FINLANDS VÄNNER
SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

PS.

Alla estlandssvenskar är välkomna att fira
"Svenska Dagen" tillsammans med Svensk-Finlands Vänner

söndagen den 6 november 1983 kl. 11.00 i Vällingby kyrka
(T-banestation Vällingby) med predikan av komminister
Erland Ros. Därefter dricker vi kyrkkaffe till självkostnads-
pris och lyssnar på Erland Ros' kåseri om sitt besök i
Lützen.

DS.

BYGDEKVÄLL – RUNÖ

I SOV:s serie av hembygdskvällar har nu turen kommit till Runö, som skall presenteras i ord och bild – kanske även i ton. I tanken vandrar vi inte bara runt hela ön utan minns även reven och grunden utanför m.m. Runö hade sin "äkt-het" bevarad sedan århundraden, sin säregna byggnadsstil, olika seder och bruk samt de färgglada dräkterna!

Tag tillfället i akt och kom till träffen, alla runöbor liksom övriga estlandssvenskar och andra intresserade!

Tid: Fredagen den 18 november 1983 kl. 18.00
Plats: Eesti Maja, Vallingatan 34, 1 tr. Stockholm

Kaffe serveras till självkostnadspris

Hjärtligt välkomna!

Styrelsen för SOV

**40 år tillbaka
i vår
minnesvärld**

Någon har sagt–

Minnen är som solnedgångar.

De har färg och miljö med det konkreta är förlorat.–

Dessa minnesrader handlar om 6 "fiskarpojkar", som på Svenska Flaggans Dag den 6 juni 1943 som flyktingar hamnade i Furusund, Stockholms skärgård.

Den 5 juni 1943 (lördag) hade Johan och Edvin tillstånd att sköta sina fiskeredskap i hemmasjön utanför Diby.

Vintern innan hade Johan och Edvin via isvägen Ormsö-Hapsal med sina fäders häst åkt ut till staden Pernau och inköpt en liten fiskebåtsmotor. Motorbränsle hade ordnats mot den egna gårdens produkter.

Före fiskedagen den 5 juni hade en del annat förberetts. Undertecknad for från Nuckö över Hapsal till fädernegården i Sviby och därefter raskt under natten med cykel till Diby-Urbsa. Efter en orolig natt på lagårdsvinden och efter Urbasmammas avskedsfrukost var de 6 pojkarna på väg ner till stranden. Det var 3 bröder från Urbasa, deras kusin från Bines, Urbasas färske måg från Fällarna och undertecknad.

Nå ja, vi startade "fisketuren" den 5 juni, Johan och Edvin synliga i båten, vi fyra andra nerbäddade som fiskeredskap under presenningen.

Vi passerade visserligen en tysk patrullbåt på nära håll, men första färdepappen var dock problemfri. Sedan kom emellertid problemen. Vår trogne vän motorn började hosta och tröttnade. Men viceskepparen Edvin lyckades få ordning på motortakten.

Nästa fara var en större militärbåt som hade fått syn på oss mitt på Östersjön, kanske hade vi ändå kommit in en aning på finskt vatten (om än färden leddes med hjälp av min fars fina kompass och kikare, som jag kvällen innan fått som avskedsgåva). Det var en finsk bevakningsbåt, som stoppade oss. Det visade sig att befälhavaren ombord var finlandssvensk. Efter kontroll av våra "papper" och samtal om färdens ändamål och vår nationalitet, frågade befälhavaren om vi var i behov av mat och bränsle. Vi svarade, att nu skulle vi nog klara oss till det svenska landet. Då vinkade befälhavaren och

Svenskbybornas minneshögtid i Roma på Gotland

Traditionsenligt firade svenskbyborna sin dag den 1 augusti 1983. "Gotlands Folkblad" den 2 augusti förtäljer:

Som vanligt samlades man i en fullsatt Roma kyrka. Svenskbyborna har nära till sängen. De sjunger gärna. Pastor Sigfrid Hoas har varit svenskbybornas religiösa ledargestalt under många, många år. Före honom drog hans far Kristoffer ett tungt lass för att bistå svenskbyborna.

I år orkade Sigfrid inte riktigt – hjärtinfarkter under vintern påverkade. Prästen i Roma – Tomas Fridblom – ryckte in och assisterade.

Tidningens rapportör, Sam Björk, fortsätter.

Under gudstjänstens hade han Sigfrid Hoas också assistans av Henning Hermann, Stånga, som ska påbörja sina präststudier i Uppsala till hösten. Henning Hermann är svenskbybo på sin mors sida. Kanske blir det han som får axla manteln när Sigfrid Hoas inte längre orkar.

Tidningens utsände rapporterar vidare att man efter gudstjänsten hade

samling i prästgårdsparken, där Sigfrid Hoas återigen tog ledningen framför mikrofonen. Tidigare ordförande, Gustav Kotz, och nuvarande ordförande, Gustav Buskas, var aktiva.

Vi hälsar våra estlandssvenska ättlingar när de nu vandrar över tröskeln mot sitt 55-te år i Sverige.

Hugo Mickelin

BIRKAS-BOKEN – Kustbon 1/1971 återger på sid. 42 ett foto från lärarkursen på Birkas folkhögskola sommaren 1921. Vid namnförteckningen under fotot står bl.a.

"Nedre raden från vänster: Sigrid Heldring (?)." Obs frågetecknet! Man var således oviss om det rätta namnet.

Nu har Elmar Linno kontaktat redaktionen och talat om att det är hans mor – då Emmy Grönström, senare Linno – som sitter längst till vänster på nedre raden.

Redaktionen framför sitt tack för upplysningen. *HM*

sa: "Fortsätt färden och hälsa Svenske Kungen."

Efter att under den första natten ha varit "inburade" i Furusunds militärförläggning (i dag har huset förvandlats till restaurang) fördes vi med tullbåten till Stockholm den 7 juni. (Urbases fiskebåt blev kvar i Furusund, men Johan hämtade den senare, när han fått anställning på Norröra och jag i Furusund.)

När tullbåten anlände till bryggan vid Slussen (där bogserbåtarna ligger intill Katarinahissen) välkomnade oss Åke Karlsson, kammarskrivare hos Stockholms stads arbetslöshetskommitté, som hade blivit utsedd att såsom expert biträda kommittén för rågosvenskarna/estlandssvenskarna vid mottagande och inkvartering av anlända estlandssvenskar.

Vi bjöds omedelbart till Slusskaféet, som ännu i dag finns kvar mittemot Ålandslinjens kontor. Den trevlige kammarskrivaren blev nog något besviken, när de 6 pojkarna ej var förtjusta i de fina bakelser och annat kaffegott, som vi ej var vana vid men som

han sa "de är uppskattade här". Tänk vilka pojkar från landet han fick ta emot!

Nu tillbaka till rubriken: 40-årsminne.

Den 15 juni 1983 firade Urbases "fiskebåtlast" 40 år i Sverige genom att vid en supé på Gondolen prata minnen, blicka ner på Slusskaféet och titta ut över Strömmen och dess välbekanta vågor, kanske ända från Östersjön.

Vi samlade jubilerande var: Johan och Lydia, Edvin och Maria; Algot hade med sig sin rikssvenska kvinna Birgit – alla bär efternamnet Ahlberg. Johan och Katarina (f. Ahlberg) Landman. Hugo och Armilde. Tio hade kommit – vi skulle ha varit 12. Men skepparens kusin Anders med sin Katarina hade fått förhinder på grund av sjukdom.

Vi tänkte 40 år tillbaka i tiden och så långt vi kunde minnas, ända till barnomens stigar.

En trevlig minneskväll, som kommer att upprepas.

Hugo Mickelin

Rättelse och en påminnelse

Fotografier och En bok om Estlands svenskar 2

Redaktionskommittén för samlingsverket En bok om Estlands svenskar har nyligen gjorts uppmärksam på en felaktighet i del 2, s 200. Under fotot "Harboviken, Nuckö" anges som fotograf Andreas Stahl. Rätt fotograf skall vara **Alexander Samberg**. Om det aktuella fotot är att tillägga att det är taget vid påsktiden 1940, en tid som var dramatisk både i naturen – islossning och vårstormar – och för Estland och estlandssvenskarna. Att fotografera var strängligen förbjudet och fotografen tog en dubbel risk då han bland de guppande isflaken sökte föreviga en del av den estlandssvenska "flottan".

Samtidigt som redaktionen beklagar misstaget med angivandet av fotograf vill den understryka hur viktigt det är att alla som sänder in fotografier aningen till S.O.V.:s arkiv eller för publicering i Kustbon, antecknar vem som fotograferat och också i vilket sammanhang. Sådana anteckningar har stor betydelse kulturhistoriskt och är också, i vissa sammanhang, viktiga ur upphovsrättslig synpunkt. En fotograf har i likhet med författare rätt till sitt alster.

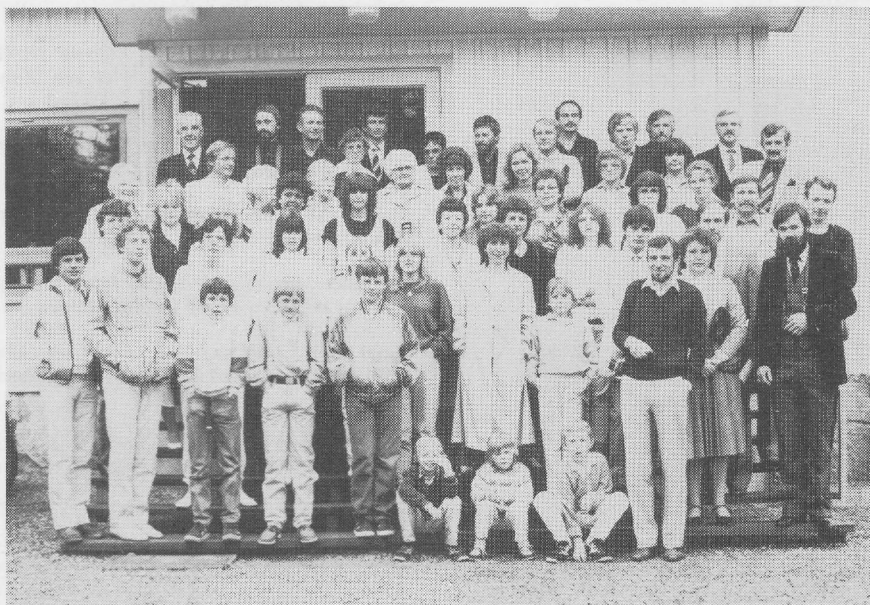
Å andra sidan hoppas redaktionen att såväl samlingsverkets som Kustbons läsare har förståelse för att det kan finnas fall då det är omöjligt att avgöra vem som är upphovsmannen till ett fotografi. Då får man tillgripa beteckningarna "fotograf okänd". "ur S.O.V.:s samlingar" och liknande.

Rättelse till Kustbon 2/1983

I uppsatsen om "Ormsödagen" har följande sifferfel insmugit sig. Under Prästgården/Kyrkan står - - - L.J. Österblom - - - verkade som missionär på Ormsö 1873–1878 (skall vara 1873–1887); under Kärrslätt står 33 bondgårdar (skall vara 30); under Magnushovs gods står - - - 1784 köptes det av C. W. Stackelberg (skall vara 1848).

Lyckad träff

Spithamnböns Adam Östermans ättlingar samlade till släkträff

Lördagen den 14 maj träffades på Jädersgården, en mil öster om Eskilstuna, en stor del av ättlingarna till Es-mars Adam Österman f. 1871, d. 1944, Spithamn, Rickul.

Många av oss hade tidigare aldrig sett varandra, och samtliga tyckte att det var roligt att en träff äntligen blev av.

Adam hade i sitt första äktenskap, med Maria Vesterman 1877–1920 (Spithamn Andorsa), tio barn. I sitt andra äktenskap med Lisa Vesterman 1886–1959 (Spithamn Andorsa) hade han två barn.

Av dessa 12 barn lever i dag tre och dessa tre, Hilda, Aline och Astrid var hedersgästerna på träffen.

Av Adams 18 barnbarn var 15 närvarande med respektive maka/make och av hans 34 barnbarnsbarn var 20 där.

Äldste kusinen Sven Borrmann berättade lite om livet i byn hemma i Estland. Fred Borrmann berättade om estlandsvenskarnas historia och Adams svärson Hjalmar Hallman förtäljde om familjens flykt över till Sverige i maj 1943, för nästa exakt 40 år sedan.

Vi åt en god middag tillsammans, sjöng "Du hemmets jord" och "Båndomstien", samt tittade på gamla kort från byn.

När vi framåt kvällen bröt upp tyck-

te många att detta borde vi göra om igen om några år.

Kanske även Du som läser detta kan inspireras till att samla din estlandsvenska släkt till en trevlig samvaro.

Inger N.

Ur Båndomstien

av Mats Ekman

*Jag minns han fagor tien
tå allt var vålde stort.
Oh, kund ja än få si' en
hå' skulld ja rät ha gjord.*

*Om måren daningstien
hå' ljunder herd ja tå,
tå boskan gick ur bien
å far min gick ut så.*

EFTERLYSNING. Känner någon till vad det blivit av sjömännen Söderholm från Ormsö och Ahlgren från Hapsal, som i april 1930 – juli 1931 var ombord i barken PROMPT av Mariehamn?

De mönstrade på i Helsingfors och av i Stockholm och sökes nu av en kamrat från tiden ombord, Viktor Andersson, bosatt i Föglö på Åland.

Svar till David Papp, Ålands Sjöfartsmuseum, SF-22100 Mariehamn, Åland.

Baltiska organisationer i Sverige

Den unge, energiske redaktören Ülo Ignats, som sköter den svenskspråkiga delen i Eesti Päevaleht – Estniska Dagbladet skrev en helsida i EPL om de baltiska organisationerna. Vi saxar inledningen av redogörelsen.

HM

Det finns mellan 200 och 300 organisationer för ester, letter, litauer och balter gemensamt i Sverige. Man får lätt intrycket att folkgrupperna är sinsemellan mycket splittrade. Men om man granskar vilka frågor de upplever som sina största problem och vad de kräver för åtgärder i dessa frågor är samstämmigheten förvånansvärt stor.

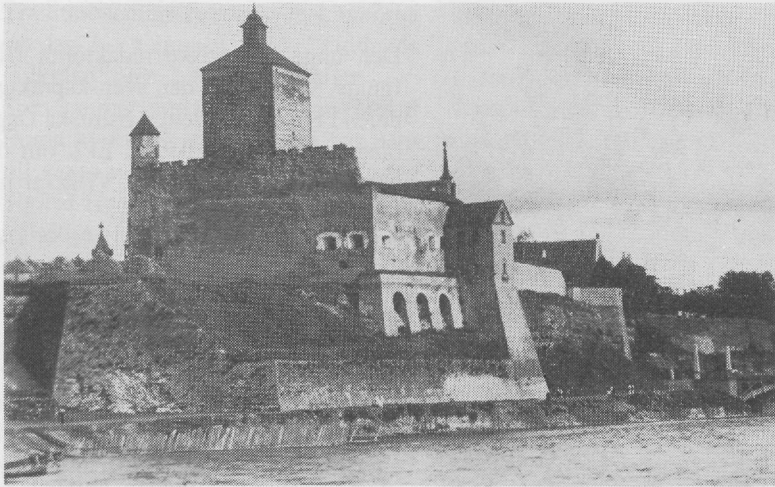
De stora baltiska organisationernas företrädare är nästan rörande eniga om att förryskningspolitiken i Baltikum är det största problemet i ett internationellt perspektiv. De fruktar att förryskningen, trots folkens intensiva motstånd, kan leda till att deras egna kulturer utplånas.

I ett svenskt perspektiv upplevs problemen med arkivarbetsplatserna (eller anställning med lönebidrag som det numera heter) som svårast. Dels är det svårt att rekrytera personer med de nuvarande föreskrifterna. Dels klarar ytterst få organisationer att betala 10 procent av lönesumman. Vilket snart blir ett krav från myndigheternas sida.

För att utröna var de baltiska organisationerna står i olika politiska frågor har jag talat med ordförandena i de fyra viktigaste estniska och tre viktigaste lettiska organisationerna: Aksel Mark (Estniska Nationalrådet), Martin Juhkam (Estniska Nationalfonden), Johan Haabma (Esternas Representation i Sverige), Johan Ungerson (Estniska Kommittén), Andrievs Eiche (Lettiska Hjälpkommittén) Imants Freimanis (Lettiska Centralrådet) och Karlis Graufelds (Lettiska Nationella Fonden).

Alfred Muhlbergs dagbok

Forts. fr. föreg. nr.

Hermansfästningen i Narva

Foto O.Haidak

26 onsdag. På kommandot i Narva (i brännvinsfabriken). Jag köpte bröd på stan. Över 20 grader kallt redan tredje dagen i rad. Utgifter 18 rubel.

27 torsdag. Vi var med Bertilow i Riigi för att hämta hästen och kassetterna. Det går fortfarande inte att laga kulsprutan. Vackert väder på dagen, men på natten smällkallt.

28 fredag. Svår tandvärk hela natten, som jag inte haft på tre år nu. Kroppen utmattad och trött. Mer än 20 grader kallt.

Förutom Nyman finns här ytterligare en bekant pojke från Vihterpalu, Joh. Lepperman. I går träffade jag Hessve August. Våra män kom alla över hit ifrån Riigi by. Jag var på stan, köpte smör och bröd för 29 mark. Hemska tandvärk.

Mars

1 lördag. Fortfarande kallt. Man fruktade angrepp från de röda på natten, men hittills har allt förblivit lugnt. Få se när det brakar loss igen? Tillsammans med Nyman rakade vi oss och hade lite rengöringsbestyr. I dag värker inte tänderna så mycket, men "luspinnan" återstår. Jag spelade piano hos en ryss.

2 söndag. I dag mulet och varmare än det har varit på länge. Jag borde fått permission vid den här tiden, men nu är det flera, som går före mig. Adams-son återvände i dag. Snart kommer också Bertilow tillbaka, då blir man

åter tvungen att bege sig ut på krigslinjen. För övrigt är hälsan bra, men hela detta liv är till det yttersta deprimerande, jag känner inte lust till nånting. Endast efter lugn och ro längtar själen. Stärkande fridfullt lugn . . .

Det faller så ut till slut att jag inte får någon permission på grund av att jag var hemma över nyåret. Det kan göra en himla förbannad. Men vi får se. På morgonen var vi och badade bastu för att dränka en del av lössen.

(Forts.)

Familjenytt

Vigda

I Alunda kyrka 28 maj 1983
Ulf Åkerblom
Åsa Waxin.

Förlovade

Göran Westerman
Lena Breimark
Saringe Alunda 7 maj 1983.

Döda

Lydia Brandt, född Gineman den 2 febr. 1906 på Nuckö, avled den 31 juli 1983 i Sollentuna

Maria Beckman, född Fällman den 7 mars 1894 på Ormsö, avled den 27 juli 1983 på Lidingö

Edvard Peedu, född den 7 mars 1927 på Nuckö, avled den 29 juli 1983 i Stockholm

Hilda Hermine Rosen, född Vilberg den 16 febr. 1904 på Vrangelsholm, avled den 12 maj 1983 i Stockholm

Anders Ahlström, född den 5 juli 1902 på Ormsö, avled den 5 maj 1983 i Stockholm

Anders Thomson, född den 2 april 1898 på Ormsö, avled den 29 april 1983 i Stockholm

Johannes Miethman, född den 4 juni 1919 på Nuckö, avled den 19 juli 1983 på Lidingö

Emil Sven Lindblom, född den 17 september 1930 på Ormsö, avled den 14 maj 1983 i Stockholm

Edvin Lennart Thomson, född den 16 dec. 1928 på Ormsö, avled den 30 maj 1983 i Stockholm

Vår kära Mor
och Farmor

Maria Blomberg

född Lagman
*11 mars 1885 i Rickul
†31 juli 1983 i Stockholm
I ljusst minne bevarad
av oss.

BARN
Barnbarn
Barnbarnsbarn

Min älskade Maka
vår kära Mor, Mormor
och Farmor

Maria Freiman

född Greisman
*14 november 1895 på Nuckö
†3 maj 1983 i Nyköping
har idag lämnat oss,
övrig släkt och vänner samt
Filadelfiaförsamlingen.

JOHANNES
Gunnar och Hjördis
Melita
Leander och Ingela
Barnbarn
Barnbarnsbarn

*Du somnade stilla
då färden var slut
Från allt vad Du lidit
Du nu vilar ut
I tacksamt minne hos oss
Du skall bo
Vi unnar Dig vila i ro*

Vår älskade

Arvid Brandt

Född 22/6 1915 på Nuckö
Död 27/6 1983 i Norrköping
har hastigt lämnat oss
i djup sorg och saknad

Ragnhild
Systrar Edla, Linda, Hilma
med familjer
samt övrig släkt och vänner

*Vi kan ej fatta, ej heller förstå
varför Du så hastigt ifrån oss
fick gå.
I minnet Du lever
Du finns alltid kvar
vi ser Dig precis
som Du var.*

Min älskade Maka
Vår kära Mor
Mormor och Farmor

Marta Luks

*27/9 1906

har idag stilla insomnat i tron
på sin Frälsare och lämnat oss,
övrig släkt och vänner i
stor sorg och saknad.
Eskilstuna den 6 augusti 1983

JAKOB
Evald och Irma
Öilme och Börje
Endel och Eva
Barnbarn
Barnbarnsbarn

*Det enda jag vet det är,
att nåden räcker,
att Kristi blod min synd, min
skuld betäcker.
Det enda jag har att lita till
en gång
det är Guds nåd, Guds
gränslösa nåd.*

Vår käre Far

Eduard Mihkelson

*17 februari 1899

Pasklep
†28 februari 1983
Sundbyberg

ANNE MAI
ADA

Vår käre

Manfred Nyman

f. 14 januari 1916

har lämnat oss i stor sorg och saknad.
Karlevi på Öland 26 maj 1983

INGEGERD
Agneta och Göran
Susanna Sara
Styrbjörn och Lena
Fredrik
Johan och Eva
Marcus
Mathilda

*Här doftar det åter av hagtorn och hav
som tusende somrar förut,
och här är så stilla i lä av en grav
som led det mot tidernas slut.*

*Här känner jag åter den eviga doft,
som minner om balsam och salt.
Här kan jag igen som ett ringa stoft
förundrad få vila i allt.*

*Se skeppen som glida i tidlös fred
på glatta, gudomliga sund.
Hur längesen allt i mitt hjärta gled
så tyst som i denna stund.*

*Se lammen som sova vid murens fot
i aftonens gyllene ro.
Vad är det för ängder jag skådar emot,
vad går min själ på för en bro?*

*Men bortom är himlen som rosor och
rök.
Där ligger mitt dagliga land.
– Vad var det för fjärran fläkt som be-
strök
min människokind med sin hand?
(Gabriel Jönsson, Öns kyrkogård)*

Vår kära Mor
Mormor och Farmor

Olga Rosen

*25 januari 1896

på Nargö, Estland
insomnade stilla idag. Sörjd
och saknad av oss, syskon,
övrig släkt och vänner.
Tierp den 17 augusti 1983

MIRALDA och HUGO
ANNA och ARNO
ALVAR och SIV
Barnbarnen
Barnbarnsbarnen

Älskad, Saknad
Vila i frid.

Vi lyckönskar

100 år

Mina Strömfeldt, född Westersten den 8 dec.
1883, Runö

90 år

Maria Leontine Brus, född den 21 okt. 1893,
Odensholm
Agneta Alström, född Stenholm den 29 dec.
1893, Ormsö

Min älskade Maka
vår kära Mamma
Greta Ståhl
född Ekman

*24/4 1919 i Rickul

har i dag efter en kort tids sjukdom
lämnat oss, syskon,
övrig släkt och vänner.
Eskilstuna den 19 juli 1983

ALEXANDER
Birgit och Jonny
Magnus
Klas-Göran

*Ett hjärta av godhet
har slutat att slå
Din eviga vila har
kommit
Oändlig är saknaden,
bitter och svår
dock finnes en tröst,
Du sover i ro.*

Vår käre Far

Olle Åkerman

*23 maj 1927

†28 januari 1983

GUNILLA och ROLAND
ANDERS
Mor

Bröder med familjer
Släkt och vänner

*Vid vintervindens vagsång Du
somnade stilla.
Ej tärande oro nu mer gör Dig
illa
Skön blir nu vilan som natten
ger.
Gott är att veta Du lider ej mer.*

85 år

Olga Okerman, född Schönberg den 10 okt. 1898, Rickul
 Olga Westerholm, född den 21 okt. 1898, Rickul
 August Erikson, född den 29 okt. 1898, Hapsal
 Katarina Hammerman, född Timmerman den 9 nov. 1898, Ormsö
 Maria Granback, född Dyrberg den 15 nov. 1898, Rågöarna
 Lovisa Alberg, född Talberg den 16 nov. 1898, Rickul
 Mathias Nilsson, född den 10 dec. 1898, Rickul
 Hans Vesterblom, född den 25 dec. 1898, Ormsö

80 år

Frida Amalie Niinemets, född Weidenstrauch den 5 okt. 1903, Vippal
 Alma Lydia Lindquist, född den 14 okt. 1903, Reval
 Helene Sedman, född den 18 okt. 1903, Pärnau
 Mina Ruderström, född Toom den 9 nov. 1903, Vippal
 Amanda Engman, född Teichman den 12 nov. 1903, Nuckö
 Hans Lundström, född den 12 nov. 1903, Ormsö
 Alfred Åkerman, född den 15 nov. 1903, Rickul
 Eduard Rudolf Mathiesen, född den 18 nov. 1903, Nuckö
 Mathias Ringberg, född den 18 nov. 1903, Rågöarna
 Johannes Åkerblad, född den 19 nov. 1903, Rickul
 Katarina Friberg, född Alkvist den 23 nov. 1903, Ormsö
 Maria Lilja, född Appelblom den 24 nov. 1903, Ormsö
 Olga Sjölund, född den 25 nov. 1903, Rågöarna
 Ingeborg von Etholén-Ingelson, född den 27 nov. 1903, Riga/Reval
 Hilda Ida Vesterman, född Klingberg den 13 dec. 1903, Rickul
 Melita Hermine Pajumaa, född Grönberg den 23 dec. 1903, Nuckö
 Alide Sedman, född Bedman den 27 dec. 1903, Nuckö
 Katarina Alström, född Alström den 29 dec. 1903, Ormsö

75 år

Maria Stahlman, född Berkman den 4 okt. 1908, Nuckö
 Johannes Herbert Freiman, född den 10 okt. 1908, Nuckö
 Katarina Larsson, född Törnblom den 10 okt. 1908, Ormsö
 Elisabet Engbusk, född den 22 okt. 1908, Nuckö
 Katarina Fält, född den 28 okt. 1908, Ormsö
 Maria Pelmas, född Thomsson den 31 okt. 1908, Rickul
 Lydia Pauline Westerman, född Koinberg den 7 nov. 1908, Rickul
 Oskar Brun, född den 24 nov. 1908, Reval
 Svea Linnea Kanna, född den 25 nov. 1908, Hapsal
 Salme Elfride Luther, född Grönström den 1 dec. 1908, Nargö
 Linda Voogand, född Olander den 1 dec. 1908, Reval
 Maria Stenberg, född Sandsten den 6 dec. 1908, Rickul
 Gerda Kell, född Luther den 8 dec. 1908, Nargö
 Alide Vast, född Kliss den 13 dec. 1908, Hapsal
 Katarina Selin, född Enkvist den 19 dec. 1908, Ormsö
 Alide Söderlund, född Tennisberg den 21 dec. 1908, Rickul

70 år

Ida Söderlund, född Luks den 1 okt. 1913, Rickul
 Agneta Nee, född Blomman den 21 okt. 1913, Ormsö
 Helene Talberg, född den 29 okt. 1913, Rickul
 Marriette Mercedes Hamm, född den 6 nov. 1913, Baltischport
 Lars Grundsten, född den 8 nov. 1913, Ormsö
 Anders Alros, född den 10 nov. 1913, Ormsö
 Helmi Åhman, född Polakene den 14 nov. 1913, Reval
 Hjalmar Johannes Nyblom, född den 19 nov. 1913, Ormsö
 Jüri Adila, född den 22 nov. 1913, Reval
 Alide Seffers, född den 24 nov. 1913, Nuckö
 Maria Hamberg, född Bäckman den 29 nov. 1913, Ormsö
 Nikolai Ferdinand Hamberg, född den 29 nov. 1913, Rickul
 Hugo Mickelin, född den 29 nov. 1913, Ormsö
 Helga Adina Elisabet Küüts, född Luther den 30 nov. 1913, Nargö
 Maria Nyblom, född Hammerman den 1 dec. 1913, Ormsö
 Maria Vahlberg, född Berggren den 1 dec. 1913, Ormsö
 Elsa Greisman, född Nappa den 2 dec. 1913, Nuckö
 Meta Benström, född Blum den 3 dec. 1913, Vippal
 Rosine Elvine Nyman, född Rant den 3 dec. 1913, Nuckö
 Elin Editha Koinberg, född Stromback den 5 dec. 1913, Nuckö
 Selma Erika Noormägi, född Linsbach den 13 dec. 1913, Korkis
 Melita Nilsson, född Westerberg den 19 dec. 1913, Rickul
 Lennart Greisman, född den 22 dec. 1913, Nuckö
 Edita Rosine Lundefjord, född den 24 dec. 1913, Rickul
 Helene Tanseri, född Kaav den 24 dec. 1913, Oru
 Mare Raukas, född Leet den 30 dec. 1913, Reval

60 år

Armilde Johannesson, född Vesterblom den 3 okt. 1923, Nuckö
 Elsa Karin Gustafsson, född Appelblom den 4 oktober 1923, Ormsö
 Algot Eugen Brun, född den 4 okt. 1923, Nuckö
 Gunhild Vivan Gustavsson, född Gottkamp den 6 okt. 1923, Hapsal/Vippal
 Osvald Valter Pählberg, född den 6 okt. 1923, Rickul
 Elin Maria Murman, född Järnström den 7 okt. 1923, Ormsö
 Ellen Maria Massalin, född Friberg den 8 okt. 1923, Ormsö
 Anna Hermine Puuström, född Rosen den 9 okt. 1923, Nargö
 Elmar Borrmann, född den 24 okt. 1923, Rickul
 Laine Bluum, född Tammerman den 25 okt. 1923, Korkis
 Lembit Soots, född den 27 okt. 1923, Reval
 Helga Rosalie Vesterberg, född Strömkvist den 30 okt. 1923, Rickul
 Hilda Rosalia Pettersson, f. Söderkvist den 31 okt. 1923, Ormsö
 Osvald Blomberg, född den 2 nov. 1923, Rickul
 Nelly Aurelia Viskman, född den 3 nov. 1923, Nuckö
 Gertrud Hallstenson, född Lilja den 5 nov. 1923, Ormsö
 Linda Alice Stromback, född Lemberg den 6 nov. 1923, Nuckö

Helmi Söderholm, född den 9 nov. 1923, Nuckö
 Emil Lars Förberg, född den 19 nov. 1923, Ormsö
 Erna Agneta Nordvall, född Friberg den 19 nov. 1923, Ormsö
 Einar Vesterby, född den 21 nov. 1923, Rickul
 Lembit Vahtman, född den 25 nov. 1923, Reval
 Hilda Katarina Hörnsten, född Hammerman den 28 nov. 1923, Ormsö
 Harry Johan Parsman, född den 29 nov. 1923, Reval
 Hildegard Hamberg, född Söderlund den 1 dec. 1923, Rickul
 Elfride Marie Tammerman, född Adelman den 16 dec. 1923, Rickul
 Aale Kingo, född Öngo den 17 dec. 1923, Oru
 Linda Olsson, född Grönlund den 21 dec. 1923, Rågöarna
 Inga Konstance Stahl, född den 21 dec. 1923, Rickul
 Lars Åkerman, född den 23 dec. 1923, Ormsö
 Einar Hallman, född den 25 dec. 1923, Rickul
 Evald Hallman, född den 30 dec. 1923, Nuckö

50 år

Marianne Koppelman, född den 1 okt. 1933, Nuckö
 Silvia Elida Åkerblad, född den 8 okt. 1933, Rickul
 Hans Nyman, född den 9 okt. 1933, Kirivajõe
 Fred Borrmann, född den 14 okt. 1933, Rickul
 Hugo Rosen, född den 19 okt. 1933, Reval
 Helga Viljamaa, född den 20 okt. 1933, Reval
 Ingrid Ingeborg Friberg, född den 25 okt. 1933, Ormsö
 Axel Algot Lindblom, född den 30 okt. 1933, Ormsö
 Sven Olof Salin, född den 30 okt. 1933, Ormsö
 Verner Sydman, född den 1 nov. 1933, Rågö
 Agnes Linnéa Magnusson, född den 4 nov. 1933, Rickul
 Ingrid Karlsson, född Nyman den 6 nov. 1933, Nuckö
 Milvi Rosen, född den 10 nov. 1933, Nargö
 Edit Maria Edström, född Björk, den 13 nov. 1933, Runö
 Egil Algot Strandberg, född den 13 nov. 1933, Ormsö
 Hilding Rudolf Luther, född den 14 nov. 1933, Nargö
 Öne Engbusk, född den 17 nov. 1933, Nuckö
 Anders Ingvar Vahlberg, född den 17 nov. 1933, Ormsö
 Erna Stenberg, född den 19 nov. 1933, Rickul
 Arne Sigfrid Stahl, född den 25 nov. 1933, Rickul
 Disa Marianne Vesterholm, född den 26 nov. 1933, Rickul
 Ernst Valentin Åkerblad, född den 27 nov. 1933, Rickul
 Lembit Alexander Kärman, född den 28 nov. 1933, Nuckö
 Johan Leander Ahlström, född den 3 dec. 1933, Ormsö
 Bernhard August Granback, född den 10 dec. 1933, Rickul
 Allan Sigfrid Thomson, född den 13 dec. 1933, Rickul
 Etil Ahlberg, född den 15 dec. 1933, Rickul
 Fridolf Freiman, född den 17 dec. 1933, Nuckö
 Armand Nyman, född den 18 dec. 1933, Nuckö
 Sigrid Ella Björkman, född den 20 dec. 1933, Ormsö
 Amanda Ingeborg Andersson, född Häggblom den 24 dec. 1933, Ormsö
 Sofia Rosalia Synnergren, född Gran den 29 dec. 1933, Runö